

Сотору ээниэн тыа сириг үлэһиттэрэ хойутаабы-
дыбыт хамнастарын аһыактара. Ол туһунан пресс-
конференцияда СР Правительствотын председателин
солбуйааччы Егор Борисов иһиллэхтэ. Бүгүнтү
туһунда туругунан тыа сириг олохтоохторун хам-
настарыгар муньуллабыт нэс 100 млрд солку-
байга тиийдэ. Бэккүөттэн үлүүстэргэ туһулаан итич-

50-с СЫЛЛАРДААБЫ
КОМСОМОЛЦТАР

Чуулгыч комсомол 1920 сэллээххэ биир баста-
һынаа тэриллэбита, революционный үгэстэргэ, үлээ
албан аат үгэстэргэр бэринилээх Саха-сирия-ком-
сомолун быстыһат сөрбөгүнэн буолар.

Сөрин кәңишээрди уонна 50-с сыллардаагы көлүөнө консомолецтар үтүө үгэстэри салгына сайыаннарбыт-тара, байышчытара, бэйэлэрин кэмнэригэр умнуллубат олоху олорубуттара, үөрэммиттэрэ уонна үлэ-дээбиттэрэ.

Мин 1956 снл сэтгннхн ыйтан 1959 снл бэлдэл ыйгтар, үөрэххэ барыххнар днэри, комсомол райкомун бастакн секретарьнан үлэлээбнтим. Оччелорго комсомольскэй очуоттуур-быыбардыр конференциялар снл ахын ыйтылаллара, Олон үс снл үлэлээг, нхн конференцияда бюро үлэтнн очуоттаабыштыг, Комсомол райкомун бюротун чнлннэрннэн бастакн сылга М. Р. Яковлев, Е. С. Николаев, Д. Д. Дьячковскн, А. Т. Кулаковскн, М. Н. Бельх, Ф. Н. Сивцева, отгон нхнлс сылга ол эбэтэр XVIII-с конференцияда, 1957 снл алтынныга буолбукка, бюро чнлннэрннэн А. Т. Кулаковскн, Г. В. Жнцкешн, М. Р. Яковлев, В. А. Григорьева уо.д.а талыллыбыттара, райкомол нхнлс секретарьнан К. С. Постннков үлэлээбэтэ.

50-с сыялар иккис аңардарыгар Саха комсомоло, ол аһыгар билиги оройуонмут комсомоло. нэһилиэнньэ махталы ылбыт үгүс өрүттээх үлэлэри тэрийбитэ. 1957 сыллаахха Саха сирэ Нууточа госу дарствотын састаабыгар киирбитэ 325 сылын бэлэтээһининэн, партия XX-с съездин уураахтарын олоххо киллэрсэн, республика үрдүнэн тэнийбит «Ыччат — фермада!» дьээн ыгырыаһы өйөөн, 25 сулуусулаах, үөрөхтү бүтэрбит комсомолецтар колхозтар производстволарыгар бада өттүнэн үлэни тахсыбыттара. Киинилэр ортолоругар Диринг орто оскуолатын бүтэрбит 8 комсомолец баара. Олор истэрингэр Александра Неустроева, Люция Сидорова курдуктары ааттыахха сөп. Оттон 10 кылаас кэнниттэн кылааһынан нолхоз производствотыгар тахсар бачыһы республикаба аан бастаан 1959 сыллаахха Мугудай орто оскуолатын (директор Н. С. Соколов) 25 бүтэрээччилэрэ көтөхпүттэрэ. Киинилэр 2-3 сыл производствода ситиһинилээхтик үлээһин бааран үрдүк үөрэххэ киирэннэр араас идэлэри баһылаан, норуот хаһаайыстыбатын өрө көтөдүүтэ олохторун анаабыттара. Билигин киинилэр үгүстэрэ боһуоттаах сыниаланаттэ олороллор.

1957—1958 онд нийрэй көрүүтүн эрэлдээх илшгэ-
шлараг хамгаанын тахсан, итг сүүлэр бүтүүлэри-
гэр оройуон хаһаайыстыбаларыгар итиллэр сага-
төрүүх 80 бырыһыана ыччат иччэллээх көрүүтүт-
кырбинэ, итинтэн 92,3 бырыһыана тыһынаахтык
көрүллэн-иитиллэн, төлөһүтүллэн, көмгөмөл обь-
ектун ыһыпелынан наһараадалаһыммыһыт. Оройуон
комсомолецтара хас сайын ахсын оттооһун курдук
сүтүкэн суолталаах хамгааныһада кытталлара. Эмнэ
1957 сыл түмүгүнүн биһир ыччанка тиксэринэн 35
тонна оту, 116 тонна силлэс күөх маассатын, атын-
нан этүүххэ 10102 тонна оту, 3510 тонна силлэһи
бөлөһүнээбиһыт. Манна Мугудай Калинин аатынан
көлхөһүттан комсомолец Иван Аммосов салайар зөө-
һота барыта 584 тонна оту, 267 тонна силлэһи
сөөһүтөннэлээн көлхөһүтар туттарбыта. Ыһахтан
УДАК үтү ыһыһыһа Эрлик Эрстиһиһ аатынан
көлхөһтөн Удахан Сыһыһыһаады ыччат-комсомолец-
сий ферма (старшайдар М. В. Никитина, А. Т.
Кузьмина) силлэһи куоталаһыһи иһаһи куотуһсэр
тахсара. Бу ферматтан калли республика оройуон
көн туттар үтүс дьон, специалистара үүһүтүтэр.

Ыйычтар үлэни эрэ өрө тулпат ытылар. 50-с сы-
лар иһин анардарыгар республикада, оройуонига
культура уонна спорт фестиваллара, спартакиада-
лара үрдүк тэрээһиннээхтик ыытыллар буолбута-
ра, 1956 сыллаахха Саха АССР норуоттарын бас-
тыы спартакиадатыгар республикада кыттыбыт 26
хампаандаттан оройуон төрдүс миэстэни иһин бастаан
ылыбыта. Ити спартакиадага уугууну быраабыта А.
С. Шадрин республика рекордун олохтообута. Ка-
ли оройуон хампаандата Саха АССР норуоттарын
II-с уонна VI-с спартакиадаларыгар иккис, үһүс
миэстэри, IV-с, V-с спартакиадаларга иккис бө-
лөх оройуоннарга бастаагы миэстэни ылаттаан Саха
АССР Министрдарын Советын айдыбыннык нубу-
тарынан илгэрээлэлиэхтээхтэр. Оройуон физкульту-
рада уонна спортка үрдүк көрдөрүүлэри ситиһэн,
республика оройуоннарын иккис ардыларыгар кыа-
һылыаарынан тахсыбыта уонна Саха АССР Минис-
трдарын Советын Илһимт акамитын ылар тиэстэм-
эһэ Спорт 10-тан тахса көрүнүүтүн ордуу сипи-

(БҮТҮҮТҮН 4-с сүр. нөр).

ДИРИН ОРТО ОСКУЛАТЫН 75 СААБЫН КӨРСӨ

Абам туһунан абыйах тыл

Кийн олодо барахсан! Сиртэн ситимизэх, аймал-
баттан аналлаах бүхлээр. Көлүүнэнг көлүүнэ сол-
бууар, олох салзанар, Ово сымдын үлүүтэллэрыг
нэснээр бидлигээх, улуу дьоноро бийлгитэн то-
руу ыраах, атын сиртэ баалларыг курдук сань-
рым. Байлалэх бэйм дьтэм ийнгэр саамай чутас
ийним нэрэ нэснэн буолар олоду оморбутун нэлин
отомурэн, олоду оморон баран оройдообутун. Бу
кылгас ахтымын арам саамай нүдүтүн саньыр,
халын хордуоннаба сымьарбыт сабаран хаалбыт
биэр хаартыскатын (милэх бэйгэ балэхтээбгэ) көр
олорон суруйарга саванным. Дьнгэ, бу хаартыска-
ба арам Дмитрий Алексеевич Эверстов, норуонна
бидлибэт аата Мингэрэх Дэбириэнэл, бар-дьонун
туһугар оморбут, охуспут сырдык тыһааах олодо
бүтүннүүтэ түмүлэн көстөргө дилы.

1936 сыллаахха Дирин окупацията республика үрдүн бастаы үлээдигин биллибэ, директор Д. А. Эверетовка туйгун үлэээх стажовец учуутал үрдүк аата илэрдилибэ уонна Бүтүн Россиятаады Кини Ситариллах Комитет 16-е сыгырыллаах иккис сессиятагар Москвада, Саха сириг 16 ийилээх правительственай делегациятын састаабыгар по-руст үөрэтиринин үлэтигэрин ааттарыттан ийирэн, Россия старостата М. И. Калининны кытта биһгэ хаартыскада түһөр чыгаскэ тиксэбэ, Михаил Иванович Ленин орденны көтөн, саха ытык кырдыа-быныы, иккэ илгитин көбүгэр кыраэстин ууран, П. А. Ойуунускай «Дорообо, туйгун кыыс Өрүүчэ!» динэ хойоонулар холбообут сахаттан бастаань орден-наах манньыкыт Ирина Олесованы кытта сэргэстэ-һа олорубут. Итинэ М. К. Аммосов Сталин приему-гар киирэн, хомойуох иһин, түһүснэтэх. Бу түһунан атам манньык ахтара: «Мансым Ийрөччэ хаартыска-да кыайан түһүснэтэбэр биһр өттүнэн өлүс хомойо-бун. Ол эрэри саха пьургун уола история улуу-каннаах ийитин Сталинны кытта биһгэ, атах тал-сан олорон сэһэргэһэрин, сүбөлөһэрин санаатахпы-на, хайдах эрэ кизн туттуу, үөрүү-оройой мингин үрдүккэ кынаттыыр. Эдэр сааспар үлэээн-хамсаач, дыонум-сэргэм махталын, эрэли ылан манньык үр-дүк чыгаскэ—правительство сессиятагар кыттан, И. В. Сталин, М. И. Калинин, С. М. Буденнай, К. Е. Ворошилов баһылыктаах Политбюро бары чилиэн-нэрин тылларын-өстөрүн истэн, көпсөтөн, хаартыс-када түсүһөн кэлбиллин, олодум саамай умнуллубат дьооллоох күннэригин аадаммын, үлэм тухары кэрэ көпсөтөн ологустуобум», — диирэ.

Адам туһунан ахтар мнөхө нини улахан уудалар, биэр аттунан чалчани, судуну да нурдуу, нүүнэ оттунан эмнэ да ызрахаттардаах. Ол адам бийигин бийиги оршобутугар суодар уонна киһи эрэ ситэн олорбот көрө олоху олорон аасныгыгар сытар. Адам бийэтин үлээннээхтэрэ «улуу оршобутунан» ааттыыллара. Этэххэ добоһу, уон оҕотун, онно эбни сизинэрин илииститтэн түһэрбөөсө, саппыгар көтөдөн үлэһит дьон оҕортообута, өтөн төһөлөөх оҕону дьылларынэн кэрийэн үөрөххө ылан одох киһэ аартыгар таһаарбытын ааҕан да сиппээжин, Адам оҕорбут үлэтин, бийэтин тустарынан хаһан даҕаны өрө тутан көрсөбөт буолара.

1921 снллаахха Чураачы Уорбатыгар баар таг-
ра дьыннтар аһыллыбыт оскуоланы бүтэрэн, улуус
кншннгэр ннгрэн ШКМ-ча (колхозтаах ычат ос-
куолатыгар) үөрэмннтэ. Онгон салгыы Дькууус-
ийдайды педтехникум нкннс күрсугар үөрэнэ снл-
дыан дорубубуатынан уурайбыта. Адам үөрөбө, днэ,
ипннн бүтэр. 1929 снллаахха дөйдүтүгэр арпнлэн
Хонтобо, Хадаар, Хайахсыт, Одьулун, Чакыр ыч-
чаттарын түннэ «Хонто» днэн бастааы артыаы тэ-
рннбнтэ. Ити сырыттарына Н. Д. Кривошаннн —
Уот Субуруускай ытыран ыдан: «Эн комсомолч-
нын. Мөлдөхсн — харага, түгүктөх ннннлнн, Онно
тахсагылы учууталла. Агнтационай-маассабай
үлннн ытан артыаы тарнйбгэр бойбубой соруда-
ды бннрбнн!» — днэн наастас күрдүк эппнт. Адам
төбө дараы төрөбүт Днрннэр учууталлаан баар-
дар. Уот Субуруускайы ытыктыра бардытан бннр-
бнэс тыла суох сөбүлэспнтэ. Днэ онно 1929 — 1930
сс. үөрөх дьылыгар Мөлдөхсннэ учууталламыр, бу
оскуола снбнзднссөйөнөк Юрий Даннтон үлнннра,
Культурнай революцннны олоххо кнлндрннтэ, үсүс
тэрнйэр, үөрэтөр үлннн ыыппыттара. 1930 снллаах-
ха муус Устар йонна Мөлдөхснн Хонтобо, Хайахсыт
дыадагыларыан түннэ «Куохара» днэн артыаы тэ-
рннбнтэ. Адам Субуруускай бойбубой сорудааы
нннстаккы толорбутун туһунан данылааттаабыта,
гражданскай сэрнн геройун истннг махтааы ылбыта.

1930 сыйлаахха Дирингэ начаалыншай оскуолатын элбэдессэийнхэн айнамыта. Иккис учууталынхэн сэтгэ кылгас үөрэхтээх космополет Петр Евсевич Гермогенов үлэлзэбигэ. Очолорго Дирингэ начаалыншай оскуола диньтэ уонна нэни эрэ мал баара. Оголор бары 5-6 км тайгачи сиртэн сылдьан үөрэ нэллэрэ. 1932—1933 сс. үөрэх дылыгар бэнис кылгас абыллыбыта. Үөрэнээччи ахсаана олус абылхайтэ. интернат, уолсай дьыа суоҕа. Ол иһин, аҕам быһаччы дьаһалынан, Хонтоҕо, Хадаар баайдарыттан 23 дьыни Дирингэ көһөрөн аҕалын оскуола, интернат, бааһыах, учууталлар олорор дьыалэра, медпункт нэһиллэриньэ күүһүнэн босхо тутуулабытара. Аҕам Дирингэ «дирик» онороруу, үөрөҕү, сырдыгы тарҕатаары, докун-сэргэтин туһунар эдэр эрчимин, билигин-көрүүтүн ууран кэсимиэлтээх үлэҕэ хорсунуук турумуута. Ити түмүсэр үгүстүк сүүрэн-көтөн, докун-сэргэни түмэн, өйдөтөн, 1935 сыйлаахха Дирингэ сэттэ кылаастаах санга типовой оскуоланы тутарга көҕүлү алыбыта. Бу 76 тыһыынча солкуобайдаах улахан тутуу кулун тутар ыйтан сабаланаан баран 1935 сыл балаҕан ыйын 1 күнүсэр үлэҕэ киирбигэ. Ылаалын нэһиликтэри кэрийэ сылдьан докун биир сыалга-сорукка түмэн, аҕам туох даҕаны техника суох кэмигэр, алгардас нолондун күүһүнэн, норуот өрө көтөҕүллэн, санаата нэлээн, баара-суоҕа алта ый иһингэр бу сүдү тутууну олоххо ниллэртэрибигэ. Бүгүн даҕаны нэһини сөхтөрөр геройдуу үлэ! Оскуола тутуутугар Дмитрий Алексеевич председателлээх комиссия дьулуурдаахтык, ылаамнылаахтык үлэлзэбигэ. Комиссия чилиэннэрэ: П. К. Дьячковская, М. Д. Климов, Н. К. Куличкина, С. К. Кириллин—бары даҕаны бөһөлэрин дыһаларыгар мунҕура суох бэриэнилээх дьон этилэр. Оскуола туһунан арааматын, халбааннарын, паарталары Дьокускайга «Краснодерева» диэн артыалга сакаастаан уонна тутуу матырыйаалын сайын куораттан атынан, оҕуһунан таспыттар.

Диринг оскуолата дыз-уот өтүүнэн бөдөрөөн, ил-
тэр-үөрөтөр үлэтэ тупсан, республика үрдүнэн бастыг
үлэлээх оскуоланан ааттаммыта Музыкальнай,
литературнай, драматическай куруһуонтар, үйкүү,
ОСОАВИАХИМ куруһуонтара айымнылаахтын,
күнэтин үлэлээбиттэрэ. Азабар Россия норуотун үө-
рээринин туйгуна үрдүк аат республика учуутал-
ларыттан биир бастааһынан ыларыллыбыта. Оччолорго
Диринг оскуолатыгар М. В. Осипов, М. М. Кирил-
лов, П. В. Парфенов, Е. С. Эверстов, кэллэ аатыр-
быт артиллерист Г. Д. Протодяконов, Н. Г. Ро-
дионов, И. С. Платонов курдук билииндээх учуутал-
лар Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сарнига хорсуу-
нук сарниллыһыттарэ.

Адам оскуолата... Тоёо дазаны эргэрэн, самнал-
лан турбутун ичин, тоһоллох ыччаты олох киэҥ аар-
тыгар алгыһынан атаарбытын билигин ааган да
ситар уустук. Дмитрий Алексеевич республика бил-
тинилээх дыону — Эрилик Эристини, Уот Субурууска-
йы, В. А. Протодяконовы — Кулантайы кытта дт
пордоскут, биһгэ үлэлээбит, П. А. Ойуунускайы
номускаһан «тороскуус» аатыран хайылыбыт. Са-
ха суругун төрүттээбит С. А. Новгородов төрөөбү-
тэ 100 сылын туолар үбүлүйүгэр кыттан, нини кыы-
ба Е. С. Новгородовалыын көрсөн, хардарыта сы-
лаас тыдынан суруйсан киһигэ, хоһоон бэлэхтэһэн
истиһник арахсыбыллыт. Бу үөрүүгэ историческай
иуука доктор, профессор Г. П. Башаринны көрсөн
адам туһунан ахтыбыллар кырдыаас сирэйэ-хараба
сырдаан: «Эй Дмитрий Алексеевич Эверстов — ула-
хан учуутал оҥото эбиккин дии... Билэи-билэн, Дмы-
трий Алексеевичны хайдах билбэт буолуомуй?» —
дии-дии илдини бобо туһунан олус күндүтүк са-
наан, арааһынан үчү түтүгүгэ киэҥ туттубуһун өрүү
сылаастык өйдүүбүн.

Бу саһарбыт, история тыһыныннан илгэрэр, адам Россия старостатын М. И. Калининны кытта биһиргэ түспүт хаартыскатын мин харабым харатын курдук хараһтаан илдэ сылдьабын. олох тыһынаах ситимэ дэнэ ааттыабын. Адам Д. А. Эверстов төрүттэбыт, үлэлээбит Диринг орто оскуолата 75 сааһын туоһар, Обонньор баара буоллар бу күнүбүргэ 90 сааһыгар үтүмүнэх, тапталлаах сиэнэ Аанчык учуутал үөрэбин бүтөрбүтүттөн ордутуу үөрүөх-көтүөх аты...

ДМИТРИЙ ЭВЕРСТОВ,
моруот үөрэҕиринтин туйгуна, Россия Журналис-
тарын союһун чилиэнэ, хоту көһөрүллүү
кыттымылааба.

